

16/11

Ambassadör Hägglöfs politiska roman

har blivit en mindre bokhandelsuccés och skall nu även gå som följetong i Vecko-Journalen. Det är väl förstället att boken blir såld, fastän den sannoligen inte gjorde någon lycka hos kritiken: härtill bidrar att författaren från början var anonym, men sedan efter några dagar framträdde, att bokens karaktär av nyckelroman är uppenbar och att den innehåller en hel del skabrösa episoder som en del folk med mycket god vilja kan avnjuta som pornografi.

Ett problem i samband med boken har tidigare inte diskuterats. På flera ställen talas om utformade engelska planer på väldiga sabotage mot svenska kommunikationer och svenska gruvföretag; den bekanta Rickmanaffären tycks skynta. Ibland tror man rent av att denna sak skall bli ett huvudmotiv i romanen, men småningom tycks författaren ha glömt bort den. Då boken i så stor utsträckning bygger på och endast lätt camouflerar faktiska händelser, måste man anta att så också är förhållandet i detta fall. Har hr Hägglöf under sitt arbete som minister och diplomat under kriget fått reda på sådana planer från engelsk sida och är ett av hans syften med boken att upplysa oss på denna punkt? Ett positivt svar på denna fråga ligger nära till hands, allra helst som författaren säger att hans syfte har varit att ge upplysning om viktiga utrikespolitiska problem. Å andra sidan förefaller det otroligt att Sveriges ambassadör i London skulle anse det rimligt att införa en svensk allmänhet, om också på ett förtäckt sätt, yppa hemliga förhållanden och därmed egga till misstro och kritik mot det land där han representerar Sverige. Hr Hägglöf kan möjligen svara att det här är fråga om en roman och att han alltså inte står för riktigheten i några uppgifter. Men ett sådant svar gör saken ännu konstigare. Dels är det ostridigt att hr Hägglöf i sina politiska skildringar i regel blott lätt omskriver vad som verkligen försiggått. Dels är det anmärkningsvärt att han, om han verkligen på en punkt i detta sammanhang uppträder som diktare, begagnar sin fantasi till ett angrepp mot engelska tjänstemän och myndigheter — eftersom svenska läsare måste föreställa sig att han bygger på fakta.

16/11

HITLER

Hitler talar på ett friluftsmöte i München en vinterdag i början på 20-talet.

DEN ENGELSKE forskaren Alan Bullocks nyss utgivna arbete *Hitler, A Study in Tyranny* (Odhams Press Limited, 25 sh.) har i flera recensioner betecknats som ett standardverk med utsikt att bli bestående för årtionden framåt. I det hela kan lovorden anses väl motiverade. Denna bok på över sju hundra sidor bygger på så gott som allt tillgängligt material av värde, objektiviteten i den faktiska framställningen är aktningvärd, och många analyser är intelligenta och klarläggande. Likväl blir man i viss mån missräknad. Detta beror kanske delvis på att arbetet alltför mycket blivit en nazismens och det nazistiska Tysklands historia, inte en teckning av Hitlers karaktär och handlande. Viktigare är att det åtminstone för närvarande inte tycks vara mycket nytt att säga om Hitler; man känner igen nästan allt från tidigare skildringar. Men det väsentliga är helt enkelt att denne man, som under tolv år höll världen i spänning, på ett egendomligt sätt verkar ointressant. Man har intrycket att han knappast existerade som privatperson; han skrev inga brev, förde inte några intima samtal, hans ändlösa monologer i kretsen av anhängare och underlydande är propaganda lika mycket som de offentliga talen. Vad tänkte och kände han i ensamheten? Man misstänker att han alltid gnagde på de fraser som han serverade yttervärlden, att hela

hans jag var förbittring, hets och maktbegär. Napoleon, Metternich och Bismarck är brett mänskliga i jämförelse med denna förtätning av tråkighet, tarvlighet och illvilja; även storheten i det sataniska, det besviket upproriska, saknas, och det vore därför alltför vänligt att kalla Hitler en politikens Genet.

Det bestående intrycket, skriver Bullock, är sinnets vulgaritet, föreningen av banalitet och brutalitet, av fräckhet och okunnighet. De stora tillgångarna var ett hat mot allt och alla, som formades under ungdomsårens misslyckanden, en egoism som närmade sig det sinnessjuka samt en politisk begåvning som främst bestod i ohämmad demagogi och en självfallen inriktning på att lura sin omgivning. "Ideologin" var främst den missförstådda darwinism som går ut på att den starkaste är den bästa eller all makt är rätt; fördomarna i fråga om raser och folk uppstod genom att denna tro på makten befruktades av gängse kvasivetenskapliga teorier.

Enligt Bullock skulle man knappast kunna tala om idealism hos Hitler. Ordet är så vagt och så urholkat genom den s. k. djuppsykologiska analysen att man använder det med tvekan. Men om med idealism menas helt enkelt en identifikation med generella föreställningar, lär det inte vara möjligt att bestrida Hitlers idealitet. Han trodde sannolikt på något allmänt sätt på tyskarnas överlägsenhet, även om denna tro var så egocentrisk att han kunde betrakta det egna folket som ett redskap och i oppositionella tyskar såg undermänniskor. Hos Karl XII, Napoleon och många andra folkhjältar möter samma sorts "patriotism"; det är en känsla som väl går samman med hårdhet och till och med hat mot nationen då denna inte anses "värdig", då den kort sagt inte blint lyder ledaren. Och framför allt var Hitler ärlig då han föraktade och fördömde andra folk, särskilt slaver och judar. Det väsentliga är att dessa föreställningar och känslor förenades med en så exceptionell brist på medlidande, med en så total känslökyla. Välvilja fanns bara mot hundar och slavar; miljonerna mördade och torterade var likgiltiga, och Hitler avnjöt på film de efter revoltförsöket i juli 1944 avrättade motståndarnas dödskamp.

Denne man inkarnerade den låga ondskan, inte det tyska folket. Ledare av det nazistiska partiet blev han utan större svårighet; i denna grupp av misslyckade och catilinariska existenser hörde Hitler till eliten. Det märkliga var att denna grupp genom en kris av förut okänd omfattning kunde för många framstå som nationens räddare. Just genom sin

moraliska och intellektuella hållningslöshet kunde de misslyckade vädja till alla missnöjda: till medelklassen, som var hätsk uppåt och rädd nedåt, till bönderna, som begärde högre tullar, till företagarna, som fruktade fackföreningarna, till och med till arbetare som trodde på socialism; man kunde utmåla västmakterna, Ryssland, plutokraterna, judarna, marxisterna som de ansvariga för Tysklands olycka. Någon seger med demokratiska medel vanns

Adolf Hitler

likväl inte. Hitler hade inte mer än 196 platser av 584 i riksdagen då han blev rikskansler, och partiet var uppenbarligen på reträtt; den koalition som förde nazismen till makten blev möjlig genom hemliga förhandlingar mellan Papen, Hindenburg och Hitler, varvid varje part trodde sig kunna lura de andra.

Bullocks redogörelse för detta förlopp är ingående, men förtjänar dock på ett par punkter att kompletteras. Det understryks knappast tillräckligt att nazismen som ett inom demokratin verkamt parti använde det talade ordet med helt annan energi än andra riktningar. Riksdagsmännen arbetade inte med lagförslag och budgetfrågor; de använde sina fribiljetter för att resa kring och

agitera, dag efter dag, år efter år. Talarskolor utbildade ständigt nya propagandister, utrustade med enkla slagord och en speciell hetsighet i framförandet. Vid sidan av denna propaganda, som sannolikt saknar motsvarighet i historien, gick våldet genom de beväpnade förbanden, SA och SS, möjliggjort genom att partiet till övervägande del bestod av unga män, de rotlösa samlade till en hatets revolution. Vad dem som röstade för nazismen beträffar, måste ihågkommas att de socialistiska och katolska partierna behöll sitt klientel och att Hitlers framgångar bestod i uppsugandet av alla s. k. borgerliga grupper. Katolikerna vann 17,3 procent av valmanskåren i december 1924, 15 procent vid det sista fria valet i november 1932; motsvarande siffror för de båda socialistiska riktningarna var 35,3 och 37,3 procent; det var de tysk-nationella, tyska folkpartiet, demokraterna osv. som jämte massan av nya väljare gick till nazismen.

Maktövertagandet och de stora framgångarna efter detta — inrikespolitiskt och utrikespolitiskt — måste ses mot bakgrunden av vad man kallat Hitlers nya taktik. Denna taktik innebar helt enkelt en fört under modern tid okänd ohederlighet och hänsynslöshet. Politiker och diplomater brukar inte prisas som moralister, men demokratin och den internationella samfärdseln bygger likväl på ett minimum av hederlighet; även om inte alla tillämpar satsen att avtal skall hållas, finns dock en utbredd benägenhet att göra det. En gangster av Hitlers mått var verkligen något nytt. Han lerade sig med de tysk-nationella och deras förband under ömsesidiga uttryck för lojalitet och respekt; efter några månader var partiet förbjudet. Han talade om sin trohet mot arbetarna dagen innan han slog sönder deras fackföreningar. Han prisade Röhm som vän och kamrat för att sedan mörda honom och hans anhängare och krossa SA. Han konspirerade med generalerna mot SA och gjorde sig sedan genom utpressning och

falska anklagelser av med de militära ledarna. Han lovade världen fred blott än en liten sak beviljades honom — upprustning, militarisering av Rhenlandet, Saar, Österrike, Sudetyskarna, Tjeckoslovakien, Polen — och dagen efter började på nytt hetsen och fordringarna. Det dröjde länge, det måste dröja länge, innan folk förstod att det var en skurk, en ordinär privat skurk, som var härskare i ett stort rike.

Antagligen var Hitler hela tiden i en mening i god tro. Han ansåg bedrägeriet nödvändigt för att nå viktiga mål. Och han ansåg, vilket är en smula mera originellt, alla andra vara så lymmelaktiga att hänsyn till dem snarast var omoralisk. Hans illvilja var så perfekt, kombinerade till den grad ondska och ett slags konventionell moralism att han hade gott samvete och ständigt förvånade sig över andras lömskhet. På samma sätt gick Napoleon klagande och krossande genom livet. Hitler kunde ha gjort till sina de Maistres ord att alla människor är värda stegel och hjul, men han undantog sig själv.

Med segrarna följde ett caesariskt övermod. Han var gudabenådad, visste allt, kunde göra allt — det var den sömngångaraktiga säkerhetens tid. Omgiven av rikets dignitärer pratade han kväll efter kväll om allt, löste alla problem, var strateg, historiker, tänkare; ministrar och generaler lyssnade under instämman den och dolda gäspningar. Med nederlaget kom en tendens till folkskygghet och fruktan att veta sanningen. De sista veckorna, då Ledaren instängd i sin bunker förtvivlade, föraktade och ordnade för sitt självmord, betecknade kulmen av egocentricitet och illusion. Det borde, tycker man, falla en strimma av patos och tragik över detta slutskede, då Macbeth såg skogen gå till anfall. Men så är det inte; vi beviitnar undergången med vämjelse och utan en droppe av medkänsla; vi ser på Hitler som han såg på andra. Så eländig var mannen.

HERBERT TINGSTEN